

EXPERIENȚĂ ȘI JUDECATĂ

CARTE APĂRUTĂ SUB EGIDA
SOCIETĂȚII ROMÂNE DE FENOMENOLOGIE

Edmund Husserl (1859–1938), fondatorul fenomenologiei, s-a născut la Proßnitz, în Moravia, și a studiat inițial matematica la Leipzig și la Berlin. La Viena a audiat cursurile lui Franz Brentano, sub influența căruia s-a reorientat către studiul filozofiei. A susținut în 1887 lucrarea de titularizare (*Habilitation*) cu titlul *Despre conceptul de număr*, sub coordonarea lui Carl Stumpf. După publicarea primei sale lucrări semnificative, *Filozofia aritmeticii* (1891), Husserl își dedică eforturile elaborării fenomenologiei, o nouă disciplină ce trebuia să împlinească vechiul ideal al filozofiei ca știință riguroasă.

Principalele opere: *Cercetări logice* (1900–1901; trad. rom. *Cercetări logice I*, Humanitas, 2007, *Cercetări logice II/1*, Humanitas, 2009, *Cercetări logice II/2*, Humanitas, 2012), *Idei privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică* (1913; trad. rom. Humanitas, 2011), *Logica formală și cea transcendențială* (1929), *Meditații carteziene* (1931; trad. rom. Humanitas, 1994), *Criza științelor europene și fenomenologia transcendențială* (1936).

EDMUND HUSSERL

Experiență și judecată

CERCETĂRI CU PRIVIRE LA GENEALOGIA LOGICII

Traducere din germană de
CHRISTIAN FERENCZ-FLATZ

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Colecția „Acta Phænomenologica“ este coordonată de Cristian Ciocan

Coperta colecției: Ioana Dragomirescu Mardare
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Patricia Rădulescu, Elena Dornescu, Iuliana Glăvan
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Fedprint

Edmund Husserl
Erfahrung und Urteil: Untersuchungen zur Genealogie der Logik
Copyright © Felix Meiner Verlag GmbH, Hamburg, 1999
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2012, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HUSSERL, EDMUND
Experiență și judecată: cercetări cu privire la genealogia logicii / Edmund
Husserl; trad.; Christian Ferencz-Flatz. – București: Humanitas, 2012
Index
ISBN 978-973-50-3841-0
I. Ferencz-Flatz, Christian (trad.)
16

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743, 382, 0723 684 194

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	15
<i>Prefața editorului german.</i>	21

INTRODUCERE

Sensul și delimitarea cercetării	33
§ 1. Judecata predicativă înțeasă ca temă centrală în genealogia logicii	33
§ 2. Determinarea tradițională a judecării predicative și poziția privilegiată ce i se acordă în cuprinsul tradiției. Diferitele probleme pe care le implică acest fapt	36
§ 3. Cele două laturi ale tematicii logice. Problema evidenței, înțeasă ca punct de pornire al interogațiilor orientate subiectiv, și neglijarea ei de către tradiție	39
§ 4. Nivelurile problemei evidenței. Evidența obiectuală, înțeasă drept condiție prealabilă a oricărei judecări evidente posibile	44
§ 5. Întoarcerea de la evidența judecării la evidența obiectuală.	48
§ 6. Experiența înțeasă ca evidență a obiectelor individuale. Teoria experienței pre-predicative ca primă parte a unei teorii genetice a judecării	55
§ 7. Lumea, înțeasă ca sol de credință dat din prealabil pentru orice experiență a unor obiecte particulare	57

§ 8. Structura de orizont a experienței; pre-cunoașterea de care are parte pentru noi orice obiect particular al experienței din perspectiva tipicului său	62
§ 9. Lumea înțeleasă ca orizont al tuturor substraturilor de judecată cu putință. Caracterizarea logicii tradiționale, pornind de aici, drept logică a lumii	74
§ 10. Întoarcerea la evidența experienței, înțeleasă ca întoarcere la lumea vieții. Deconstrucția idealizărilor ce acoperă lumea vieții	76
§ 11. Clarificarea originii judecății și genealogia logicii, privite în orizontul de ansamblu al problematicii transcendente proprii fenomenologiei constitutive	84
§ 12. Punctul de plecare al analizelor noastre particulare. Distincția dintre experiențele fruste și cele fondate, și necesitatea de a ne întoarce la experiențele cele mai fruste	90
§ 13. Conceptul general al judecății și al obiectului. Judecata înțeleasă ca stabilire sau constatare	100
§ 14. Analizele noastre, nevoite să pornească de la percepția exterioară și de la judecata bazată pe percepție. Limitele cercetării noastre	108

Secțiunea I

EXPERIENȚA PRE-PREDICATIVĂ

(RECEPTIVĂ) 115

Capitolul I

Structurile generale ale receptivității 117

§ 15. Trecerea la analiza percepției exterioare 117

§ 16. Câmpul donațiilor prelabile pasive
și structura sa asociativă 118

- § 17. Afectarea și înturnarea eului. Receptivitatea
ca strat de bază al activității eului 124
- § 18. Atenția înțeleasă ca tendință a eului 129
- § 19. Tendința egotică a experienței, înțeleasă
ca „interes“ față de obiectul acesteia,
și realizarea ei prin „făptuirea“ eului 131
- § 20. Conceptul mai restrâns și conceptul
mai larg de interes 137
- § 21. Inhibarea tendințelor și geneza modalizărilor
certitudinii 139

Capitolul II

- Sesizarea frustră și explicitarea* 161
- § 22. Treptele examinării perceptive
ca temă a analizelor ce urmează 161
- § 23. Sesizarea și examinarea frustrate 165
- § 24. Explicitarea prin examinare și sinteza
specifică ei 174
- § 25. Depozitarea habituală a explicitării.
Faptul de a-ți întipări ceva în minte 189
- § 26. Explicitarea înțeleasă ca „limpezire“
a anticipărilor orizontale.
Diferența dintre acest tip de limpezire
și limpezirea de ordin pur analitic 193
- § 27. Moduri de efectuare originare și ne-originare
ale explicitării. Explicitarea în sfera
anticipării și a amintirii 197
- § 28. Explicitarea multi-stratificată și relativizarea
distincției dintre substrat și determinație 201
- § 29. Substraturi absolute și determinații absolute.
Cele trei sensuri ale acestei distincții 206
- § 30. Determinațiile autonome și cele neautonome.
Conceptul de „întreg“ 217
- § 31. Sesizarea fragmentelor
și sesizarea momentelor neautonome 219
- § 32. Momentele neautonome înțelese ca legături
și ca proprietăți 224

Capitolul III

Sesizarea unei relații

<i>și fundamentele ei în sfera pasivității</i>	229
§ 33. Conștiința orizontului și examinarea relaționară	229
§ 34. O caracterizare generală a examinării relaționare	233
§ 35. Problema esenței acelei unități ce fundamentează relația	238
§ 36. Unitatea pasivă (temporală) a percepției	240
§ 37. Unitatea amintirii și separația ei față de percepție	243
§ 38. Corelația necesară dintre obiectele intenționale ale tuturor percepțiilor și prezentificărilor poziționale, proprii unui eu și unei comunități de euri. Temeiul acestei corelații: timpul înțeles ca formă a sensibilității	247
§ 39. Trecerea la sfera cvasi-poziționalității. Lipsa de coeziune a intuițiilor de ordinul fanteziei	255
§ 40. Unitatea temporală și coeziunea în planul fanteziei, realizate prin îmbinarea fanteziilor în unitatea unei lumi fantazate. Individuația nu este cu puțință decât în lumea experienței reale	261
§ 41. Problema posibilității unei unități intuitive între obiectele perceptive și cele fantazate ale unui eu	265
§ 42. Posibilitatea de a realiza, pe calea asocierii, o coeziune intuitivă între toate obiectualitățile constituite în cuprinsul aceluiași flux de conștiință	266
§ 43. Relațiile de legătură și cele comparative	277

- § 44. Analiza examinării comparative.
Egalitate și asemănare 288
- § 45. Asemănarea totală și cea parțială
(asemănarea-prin-raport-cu-) 292
- § 46. Determinațiile relaționare și determinațiile
de contrast („impresiile absolute“) 294

Secțiunea a II-a

GÂNDIREA PREDICATIVĂ

ȘI OBIECTUALITĂȚILE INTELLECTULUI 297

Capitolul I 299

Structura generală a predicăției și geneza

celor mai importante forme categoriale 299

- § 47. Interesul de cunoaștere și realizarea sa
în cuprinsul prestațiilor predicative 299
- § 48. Acțiunea cunoașterii comparată
cu acțiunea practică 303
- § 49. Sensul distincției noastre între diferite
trepte ale prestațiilor de obiectivare.
Trecerea la analizele constitutive 308
- § 50. Structura fundamentală a predicăției 311
- § 51. Formele judicative corespunzătoare unei
explicitări ce se derulează în mod simplu 326
- § 52. Judecata-cu-„este“ și judecata-cu-„are“ 332
- § 53. Judecata bazată pe examinarea relaționară.
Adjectivitatea absolută și cea relativă 336
- § 54. Sensul deosebirii dintre judecățile determinative
și cele relaționare 339
- § 55. Geneza formei atributive, datorată
distribuirii inegale a interesului nostru
asupra determinațiilor 342
- § 56. Constituirea sensului logic ca repercusiune
a prestațiilor predicative
asupra obiectului substrat 349
- § 57. Geneza judecății de identitate 353

Capitolul II

Obiectualitățile intelectului și geneza lor

din cuprinsul prestațiilor predicative 357

- § 58. Trecerea la o nouă treaptă a prestațiilor predicative. Pre-constituirea raportului de fapt, înțeles ca obiectualitate categorială, și „prelevarea“ sa pe calea substantivării 357
- § 59. Obiectele donabile în chip frust înțelese ca sursă a unor „stări de fapt“. Starea de fapt și raportul de fapt 360
- § 60. Distanța dintre raportul de fapt și propoziția judicativă în sens deplin 364
- § 61. Mulțimea înțeleasă ca un nou exemplu de obiectualitate a intelectului; constituirea ei pe calea spontaneității productive 368
- § 62. Obiectualitățile intelectului înțelese ca sursă a unor stări de fapt și raporturi de fapt; distanța dintre legăturile și relațiile sintactice și cele ne-sintactice 374
- § 63. Modul de constituire diferit al obiectualităților intelectului și al obiectelor receptivității 377
- § 64. Irealitatea obiectualităților intelectului și temporalitatea lor 382
- § 65. Distanța dintre obiectele reale și cele ireale, înțeleasă potrivit semnificației ei mai cuprinzătoare. Obiectualitățile intelectului aparțin de regiunea obiectualităților de sens (a obiectualităților vizate) 398

Capitolul III

Originea modalităților judecătii 407

- § 66. Introducere. Modalitățile judecătii predicative, înțelese ca moduri ale „deciderii euului“ (ale luării sale de poziție active) 407
- § 67. Modificările vide ale judecătii ca motiv al modalizării 412

- § 68. Geneza luărilor de poziție judicative ivite din critica vizărilor vide. Critica axată pe certificare (adecvare) 422
- § 69. Obiectualitatea vizată a judecății, înțeleasă ca atare, și raportul de fapt adevărat. În ce măsură reprezintă raportul de fapt o obiectualitate de ordinul sensului 427
- § 70. Evidența donației raporturilor de fapt analoagă evidenței obiectualităților-substrat ce îi stau la bază 430
- § 71. Luarea de poziție judicativă înțeleasă ca adeziune sau respingere. Adeziunea înțeleasă ca apropiere a judecății și semnificația ei pentru năzuința noastră de autoconservare. 432
- § 72. Problema „calității” judecății; judecata negativă nu reprezintă o formă fundamentală a judecății. 438
- § 73. Judecata de existență și judecata de adevăr înțelese ca luări de poziție judicative de grad superior, cu subiect judicativ modificat 440
- § 74. Deosebirea dintre predicția de existență și predicția de realitate 447
- § 75. Predicțiile de realitate și predicțiile de existență nu sunt predicții determinative. 451
- § 76. Trecerea la modalitățile concepute în sens restrâns. Îndoiala și presupunerea înțelese ca luări de poziție active 454
- § 77. Modurile certitudinii și conceptul de convingere. Certitudinea pură și cea impură, cea prezumtivă și cea apodictică 457
- § 78. Întrebarea și răspunsul. Întrebarea înțeleasă ca năzuință către o decizie judicativă 460
- § 79. Distincția dintre întrebările fruste și întrebările de justificare. 465

Secțiunea a III-a

CONSTITUIREA OBIECTUALITĂȚILOR GENERALE ȘI FORMELE JUDECĂRII-ÎN-GENERE	471
§ 80. Parcurusul considerațiilor noastre.	473
Capitolul I	481
Constituirea generalităților empirice	479
§ 81. Constituirea originară a generalității	479
§ 82. Generalitățile empirice și extensia lor. Idealitatea conceptului	481
§ 83. Generalitatea empiric-tipică și pre-constituirea ei pasivă.	494
§ 84. Gradele generalității	499
§ 85. Generalitățile materiale și cele formale	504
Capitolul II	
<i>Obținerea generalităților pure prin metoda intuirii eidetice</i>	506
§ 86. Caracterul accidental al generalității empirice și necesitatea apriorică	506
§ 87. Metoda intuirii eidetice	507
§ 88. Sensul în care vorbim despre o „intuire“ sau „zărire“ a generalităților	519
§ 89. Necesitatea scoaterii din circuit explicite a tuturor poziționărilor de ființă, în scopul obținerii unei generalități pure	521
§ 90. Generalitatea pură și necesitatea apriorică	526
§ 91. Extensia generalităților pure	529
§ 92. Ierarhizarea generalităților pure și obținerea genurilor concrete supreme (a regiunilor) prin varierea ideilor	533
§ 93. Dificultățile obținerii genurilor supreme, ilustrate pe exemplul obținerii regiunii „lucru“	538

Capitolul III

<i>Judecățile efectuate în modul „în genere“</i>	547
§ 94. Trecerea la considerațiile dedicate modificărilor-în-genere ale judecării, înțelese ca treaptă supremă a prestațiilor noastre spontane	547
§ 95. Geneza modificărilor-în-genere pornind de la indiferența pe care o capătă în cuprinsul lor hecceitățile individuale	548
§ 96. Judecata particulară	551
§ 97. Judecata universală.	557
§ 98. Rezumat	565
 ANEXA I (referitoare la §§ 40 și 42)	
Sesizarea unui conținut drept „fapt“ și originea individualității	569
 ANEXA II	
Evidența afirmației de probabilitate	583
 <i>Indice de nume</i>	591

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Traducerea de față are la bază textul german al lucrării *Erfahrung und Urteil*, publicat pentru întâia oară la scurt timp după moartea lui Edmund Husserl, în 1938, la editura Academia din Praga, sub îngrijirea lui Ludwig Landgrebe. Istoria volumului este una zbuciumată. Imediat după ieșirea din tipar a textului, Cehoslovacia este invadată de trupele Germaniei naziste, iar exemplarele cărții – rămasă nedistribuită în depozit, cu excepția a două sute de volume trimise în Anglia – sunt distruse în timpul războiului. Astfel, timp de zece ani lucrarea a putut circula în spațiul de limbă engleză, fiind receptată în mod amplu acolo, dar a rămas complet necunoscută publicului german, ce a luat cunoștință de ea abia după război, odată cu reeditarea ei în 1948 la editura Meiner din Hamburg. Traducerea de față a fost realizată după cea de-a șaptea ediție a cărții apărută la Meiner. Ea include și prefața redactată de Ludwig Landgrebe cu prilejul reeditării volumului, prefață în cuprinsul căreia cititorul poate găsi o prezentare mai detaliată a complicatei ei istorii.

În măsura în care arhiva de manuscrise a lui Husserl căpătase – îndeosebi după titularizarea sa la Freiburg, în 1916 – proporții din ce în ce mai vaste, numeroase cercetări importante ale sale riscând să rămână pur și simplu „îngropate“ între vrafuri de hârtii, el a căutat în mod insistent, în cuprinsul ultimelor sale două decenii de viață, să întreprindă cu ajutorul elevilor și asistenților săi o sistematizare a acestor materiale, plănuiind totodată alcătuirea unor posibile

publicații. Ele urmau să apară într-un regim cu totul special de „colaborare“. Astfel, Edith Stein a fost lăsată, începând cu 1916, să îmbogățească prima formă a celei de-a doua părți a *Ideilor privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică*, conform unor sugestii date de Husserl însuși, prin recurs la varii alte manuscrise husserliene, și tot ea a adus, la sfârșitul anilor 1920, prelegerile lui Husserl dedicate conștiinței interne a timpului la o formă potrivită pentru publicare – volumul a apărut în cele din urmă abia în 1928, sub semnătura lui Martin Heidegger ca editor. Husserl însuși citea și adnota în repetate rânduri textele produse în felul acesta, pretinzând asistenților săi, însărcinați cu redactarea, numeroase modificări și restructurări, și nu le „autoriza“ în cele din urmă decât în momentul în care ele beneficiau de acordul său fără rezerve. Cea de-a doua parte a *Ideilor*, apărută după moartea lui Husserl în ediția Husserliana, a fost publicată astfel în forma dată textului de către Edith Stein, fără a fi parcurs până la capăt acest proces al „publicării prin colaborare“ și fără a avea deci acordul fără rezerve al lui Husserl. Deși cartea a fost la origine, fără doar și poate, „scrisă“ și „concepută“ de către Husserl însuși – el este „autorul“ ei propriu-zis –, ea nu este totuși „autorizată“ până la capăt, sub forma ei prelucrată, în regimul auctorial aparte impus de autorul ei.

Cazul ilustrează foarte bine situația – diferită, totuși – a cărții de față, care nu este nici ea pur și simplu „opera“ lui Husserl: ea a fost alcătuită de către Ludwig Landgrebe, la indicația lui Husserl, dintr-o selecție de manuscrise ale acestuia, dar a ajuns ca atare într-un punct mai avansat al acelei „colaborări“ dintre autor și editor, pomenite mai devreme, decât partea a doua din *Ideii*, obținând, după mărturia lui Landgrebe, acceptul final de publicare al lui Husserl; ea este deci, într-un anumit sens, mai „autorizată“ decât partea a doua a *Ideilor*, publicată în 1952, deși Husserl este în același timp într-o măsură mai mică „autorul“ ei. Landgrebe însuși rezumă

această situație particulară astfel: „La întrebarea dacă, în aceste condiții, scrierea de față mai poate în genere să fie considerată o lucrare originală a lui Husserl însuși, nu putem răspunde decât că: ea trebuie privită ca o *elaborare autorizată* | în întregul ei *de către acesta*. Altfel spus, ea este *rodul unei colaborări de un tip cu totul aparte*, pe care am putea să o caracterizăm spunând că întregul ei *conținut ideatic*, așadar materialul ei brut, cum ar veni, provine de la Husserl însuși – căci în cuprinsul lucrării nu se găsește nici o idee care să fi fost adăugată pur și simplu de către editor sau care să implice deja *propria sa* interpretare a fenomenologiei –, în vreme ce editorul poartă răspunderea *formulării literare* a acestui material.“ Este demn de remarcat, în sfârșit, că această libertate redacțională acordată editorului în elaborarea unora dintre textele husserliene târzii a inspirat în mare parte și stilul de publicare al ediției Husserliana, mai precis: tendința edito-riilor „operelor“ postume ale lui Husserl de a alcătui volume *tematice* coerente pornind de la notații disparate cuprinse în manuscrisele husserliene – fără a mai avea însă, desigur, libertatea de a altera formulările de acolo. [XXVII]

Principalul text scris pe care l-a urmat Ludwig Landgrebe în redactarea volumului de față îl constituie suportul cursului *Logică genetică* susținut de Husserl la Freiburg începând din 1920. Într-adevăr, intenția lucrării este aceea de a realiza o clarificare sistematică a domeniului logic din perspectiva „fenomenologiei genetice“. Programul acestui demers va fi expus pentru întâia oară în mod amplu în lucrarea *Formale und transzendente Logik / Logica formală și transcendentă* (1929), pentru a fi materializat concret, cel puțin în privința unui segment central al său, în lucrarea de față. Dincolo de ideea unei *fenomenologii statice*, axată pe descrierea în plan esențial a actelor de conștiință potrivit corelației dintre noemă și noeză, potrivit raporturilor lor sintetice de împlinire și potrivit relațiilor funcționale pe care ele le

întrețin în ansamblul conștiinței – așa cum a fost expus acest demers în mod paradigmatic în primul volum din *Ideii privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică* –, Husserl concepe deopotrivă în decursul anilor 1920, sub denumirea de *fenomenologie genetică*, sarcina unei investigații a tuturor acestor raporturi potrivit *genezei* lor *necesare* în conștiință, așadar potrivit unui *istoric a priori* al lor. Această geneză nu vizează originea factic-istorică a diferitelor configurații de conștiință, așa cum vor fi apărut ele cândva și undeva anume pentru întâia oară, ci condițiile lor de devenire în genere, așadar legitățile de esență ce determină modificările și consecuția în timp a trăirilor de conștiință înțelese ca atare. Tocmai acest demers este aplicat în cuprinsul cercetărilor de față asupra variilor forme ale „judecății predicative“ – după Husserl, configurația de conștiință centrală pentru întreg domeniul logicii –, dezvăluind astfel fundarea acestora în sfera *experienței pre-predicative*. Drept urmare, obiectivul lucrării este acela de arăta în ce fel anume judecata predicativă se clădește în genere pe temeiul prestațiilor de sens ale experienței fruste. Acest demers este conceput de Husserl ca o „genealogie fenomenologică a logicii înseși“, și el încheie ca atare un lung parcurs al tematizării fenomenologie a logicii, început odată cu *Cercetările logice*.

Cititorul prezentei traduceri va remarca fără doar și poate unele opțiuni terminologice mai insolite în cuprinsul textului ce urmează; ele au fost necesare pentru a reda, dincolo de prudențele terminologiei academice uzuale, ceva din precizia plastică și intuitivă a descrierilor husserliene. Altminteri, textul de față nu are pretenția să „reproducă“ pur și simplu în limba română textul lui Husserl „de parcă el ar fi fost scris pe românește“, ci el se mulțumește doar, mai modest, să fie o simplă „traducere“, așadar să faciliteze cititorului – uneori mai direct, alteori mai pe ocolite – accesul comprehensiv la un original al cărui caracter „heterolingvistic“ nu poate și

nici nu vrea să îl ascundă. Tocmai de aceea, cuvintele germane din original – redată aici, cu o frecvență poate mai mare decât se obișnuiește, între paranteze drepte – nu au doar rostul de a marca incertitudinile punctuale ale traducerii (la rigoare, ele ar putea foarte bine să și lipsească), ci deopotrivă pe acela de a reaminti cititorului că textul de față funcționează semantic ca o „traducere“, așadar ca un text care, trecând prin limba proprie, facilitează înțelegerea unui discurs într-o altă limbă. Traducătorului nu îi este, firește, îngăduit să își ia prea multe libertăți față de conținutul textului tradus, însă din moment ce și el răspunde – într-un alt mod, ce-i drept, decât editorul manuscrisului husserlian – de „formularea“ conținutului ideatic al acestuia, el trebuie să aibă la rândul său grijă ca stilul de recepție pe care o atare formulare îl determină și întreg dispozitivul semantic pe care îl pune în joc să fie adecvate conținutului respectiv.

*

În cadrul prezentei versiuni românești sunt marcate în marginea textului paginile ediției germane, la care se referă toate trimerterile din subsolul paginii, precum și indicele de nume de la finalul cărții. Notele traducătorului au fost marcate cu (*, **, ***, ...), iar cele ale autorului cu (1, 2, 3, ...); de asemenea, parantezele introduse de traducător au fost marcate cu [], pentru a le distinge de cele ale autorului, (). Toate trimerterile către alte volume husserliene se referă, cu excepția cazurilor în care se precizează explicit contrariul, la paginile ediției germane citate de Husserl, iar nu la ediția românească.

Aș vrea, în final, să îi mulțumesc lui Paul Marinescu pentru atenția cu care a revizuit textul traducerii și de asemenea CNCS-UEFISCDI pentru sprijinul fără de care volumul de față nu ar fi putut apărea.

TRADUCĂTORUL

Volumul de față a fost dat la tipar imediat după moartea lui Edmund Husserl, în anul 1938, la editura Academia din Praga. Curând după publicarea volumului, în primăvara anului 1939, editura a fost desființată în urma anexării Cehoslovaciei, astfel încât lucrarea nu a mai apucat să ajungă pe piața de carte. Întregul tiraj a rămas astfel depozitat la Praga, fiind apoi dat la casat în timpul războiului – cu excepția a 200 de exemplare, care au putut fi trimise încă din anul 1939 la editura Allen&Unwin din Londra, fiind vândute în Anglia și în SUA. Astfel s-a ajuns la o situație paradoxală, cartea fiind difuzată, discutată și citată – chiar dacă doar într-un chip restrâns – în aceste două țări, rămânând în același timp necunoscută pentru cititorii de pe continent. Drept urmare, după încheierea războiului, a fost necesară retipărirea, prin procedee foto-mecanice, a cărții în forma ei originală, pentru ca această lucrare – publicată în fapt deja de 8 ani – să își găsească în cele din urmă drumul către public.

Redactarea și publicarea acestui volum au fost întreprinse în urma unei solicitări a lui Edmund Husserl, care a urmărit până la capăt mersul lucrărilor. El nu a mai apucat însă să redacteze, după cum intenționa, un „cuvânt înainte“, și nici să asiste la publicarea volumului. Tocmai de aceea, sarcina de a spune cele necesare în chip de „introducere“ a trebuit să revină în cele din urmă editorului.

În cuprinsul lucrării sale, *Formale und transzendentale Logik / Logica formală și cea transcendentă* (1929), Husserl nu

[XXII] și-a propus doar să elucideze sensul intern, | structura și coeziunea tuturor problemelor logice, în sens larg, tratate până în zilele noastre, ci și să expună necesitatea unei clarificări fenomenologice a acestei întregi problematice logice. În cuprinsul lucrării de față este prezentată una dintre părțile centrale din cuprinsul cercetărilor analitic-descriptive menite să servească țelului unei atari fundamentări fenomenologice a logicii. *Logica formală și cea transcendentă* fusese concepută ca o introducere generală de principiu la aceste analize particulare concrete (dezvoltate încă de pe atunci). De la apariția aceluia volum a trecut însă atât de mult timp, încât cercetările de față nu mai puteau pur și simplu să se prezinte drept o continuare și o realizare practică a intențiilor de acolo – cu atât mai mult cu cât progresele făcute de Husserl între timp, în cuprinsul reflecțiilor sale sistematice, înfățișau multe dintre rezultatele cărții respective într-o nouă lumină. Drept urmare, volumul de față a trebuit să ia chipul unei lucrări de sine stătătoare. În acest scop, textului i-a fost adăugată o introducere amănunțită. Ea este menită, pe de o parte, să pună în raport sensul de ansamblu al analizelor ei cu ultima fază de dezvoltare a gândirii husserliene, din cuprinsul căreia au fost deja publicate câteva dintre rezultatele mai importante, în cadrul ultimei scrieri a lui Husserl, *Criza științelor europene și fenomenologia transcendentă* (Philosophia, vol. I, 1936); pe de altă parte, introducerea are scopul de a rezuma acele idei fundamentale ale lucrării precedente, *Logica formală și cea transcendentă*, ce sunt determinante pentru înțelegerea abordării puse la lucru în cuprinsul cercetărilor particulare din lucrarea de față.

Firește că, repetând astfel, în cuprinsul introducerii, câteva dintre punctele de vedere susținute în *Logica formală și cea transcendentă*, nu putem avea pretenția de a răspunde încă o dată, în chip cu totul convingător, problemelor de principiu pe care le ridică logica fenomenologică. | Dimpotrivă, pentru o introducere cu adevărat percutantă în specificul și în sensul

[XXIII]

acelui demers, trebuie să ne întoarcem la expunerea amănunțită oferită în cuprinsul cărții respective, o carte de al cărei studiu nu ne putem lipsi printr-un scurt rezumat. Astfel, pasajele din introducere care privesc acest aspect servesc mai degrabă unei indicări sumare a problematicii de acolo, prezentând drept urmare – așa cum se va întâmpla, de altfel, și cu alte pasaje din cuprinsul ei – unele dificultăți pentru cititorii încă nefamiliarizați cu fenomenologia. Pentru aceștia, va fi de bună seamă recomandabil, la prima lectură a cărții, să sară peste partea introductivă și să treacă direct la analizele particulare, inteligibile numaidecât prin ele însele. Ei se vor putea întoarce apoi, după studiul întregii lucrări, la introducere, făcând apel deopotrivă și la *Logica formală și cea transcendentă*. Ca realizare a uneia dintre părțile esențiale din programul prezentat în cuprinsul *Logicii*, lucrarea de față va sluji în egală măsură și unei mai bune înțelegeri a lucrării mai timpurii, așa cum altminteri sensul mai adânc al analizelor particulare desfășurate aici nu se poate revela cu adevărat decât prin recurs la *Logică*.

Pentru a înțelege natura lucrării de față, este nevoie să schițăm pe scurt *istoria genezei sale*. Din pricina cantității tot mai covârșitoare de proiecte începute și de manuscrise de cercetare adunate de-a lungul timpului, Husserl a fost, în ultimele sale două decenii de viață, tot mai preocupat de ideea de a găsi – cu ajutorul elevilor și al colaboratorilor săi – noi căi pentru valorificarea literară a rezultatelor cercetării sale, a căror anvergură el nu se mai considera în stare să o gestioneze singur. Astfel, în calitatea mea de asistent al lui Husserl în momentul respectiv, am fost însărcinat de către acesta, în 1928, să compilez manuscrisele sale legate de sfera de probleme a logicii transcendente, să le copiez din forma lor stenografiată și să încerc | să le ordonez într-un chip sistematic [XXIV] și unitar. Firul călăuzitor și ideile fundamentale în acest sens mi le-a oferit o prelegere dedicată „logicii genetice“, susținută

de Husserl în repetate rânduri la Freiburg, începând din semestrul de iarnă 1919/1920. Această prelegere a fost pusă la baza redactării noastre, fiind completată de un grup de manuscrise mai vechi, din perioada 1910–1914, precum și de părți extrase din alte prelegeri ale anilor 1920. Textul compus astfel ar fi trebuit să devină baza unei publicații, a cărei ultimă redactare ar fi urmat să o întreprindă Husserl însuși. Nu s-a mai ajuns până acolo: pornind de la o mică lucrare, dedicată sensului problematicii transcendentale-logice – pe care eu am așezat-o drept introducere la începutul acestei redactări – în decursul câtorva luni din iarna 1928/1929, Husserl a dezvoltat numaidecât, din dorința de a o completa, *Logica formală și cea transcendentă*. În primă instanță, acest text a fost publicat în chip autonom, separat de lucrarea proiectată din care ar fi trebuit să facă parte, al cărui punct de debut el trebuia să îl constituie și a cărei introducere a reprezentat în fapt chiar germenele din care el s-a născut.

Astfel, a trebuit să întreprind o nouă redactare a proiectului schițat de mine, care să țină cont de această nouă clarificare, întreprinsă de Husserl, a corelațiilor de ansamblu ce definesc problematica logică, o redactare menită nu doar să *aprofundeze* conținutul analizelor ei particulare prin raport cu lucrarea deja apărută, *Logica formală și cea transcendentă*, ci deopotrivă să îl *extindă*. La baza acestei a doua redactări a scrierii de față, concepută în 1929/1930, a stat cea dintâi redactare (încheiată de mine încă înainte de scrierea *Logicii*), ce a fost adnotată de Husserl cu observații marginale, adăugiri și completări. Drept urmare, a trebuit în primul rând să țin cont de aceste note, folosindu-mă însă apoi deopotrivă și de alte manuscrise complementare – datate cel mai adesea

[XXV]

din perioada | 1919–1920. Sarcina mea a fost aceea de a realiza – pornind de la acest material și raportându-mă neconținut la liniile directe de principiu stabilite în *Logica formală*

și cea transcendențială – un text coerent, sistematic și unitar. În măsura în care notațiile de care m-am servit în acest sens aveau ca atare cea mai diversă alcătuire – era vorba, pe de o parte, de prima mea redactare a proiectului, deja revizuită de către Husserl însuși, iar pe de altă parte, de notațiile manuscrise care s-au adăugat la aceasta, notații ce proveneau din perioade diferite și aveau o alcătuire destul de diversă, fiind compuse în mare parte din simple studii individuale, bine circumscrise în ele însele, dar lipsite de o perspectivă explicită asupra contextului sistematic de ansamblu în care se înscriu –, a trebuit nu doar să le omogenizez din punct de vedere stilistic și terminologic, aducându-le astfel, pe cât se poate, la același nivel, ci a trebuit deopotrivă să compun trecerile dintre diferitele fragmente, să confer textului o structură articulată, cuprinzând capitole și paragrafe, precum și titlurile corespunzătoare lor, ba adesea – atunci când analizele din manuscrise nu aveau decât forma unor simple schițe aluzive, fiind eventual chiar lacunare – a trebuit de asemenea să completez ceea ce lipsea. În schimb, toate aceste intervenții și adăugiri ale mele au fost dintru început discutate verbal cu Husserl, astfel încât, chiar și atunci când textul nu se putea sprijini în chip direct pe litera manuscriselor husserliene, în cuprinsul său nu se găsea cu toate acestea nimic ce nu s-ar fi bazat altminteri cel puțin pe replicile verbale ale lui Husserl, beneficiind întru totul de acordul său. Și această a doua redactare a lucrării de față (încheiată în 1930) a fost apoi adnotată de Husserl cu observații, în intenția de a-i conferi cât mai curând o formă definitivă, menită publicării. Curând însă, Husserl a fost confiscat de alte lucrări presante, astfel încât acest proiect a ieșit până la urmă cu totul din sfera interesului său.

[Abia în 1935, cu sprijinul „cercului filozofic“ din Praga, [XXVI] am putut reveni asupra proiectului. Renunțând să mai redactez el însuși lucrarea, Husserl m-a autorizat în acel moment

să întreprind, pe răspunderea mea, redactarea de ultimă mână a textului. În acest sens, eu a trebuit nu doar să am în vedere observațiile făcute de Husserl însuși pe marginea celei de-a doua redactări, ci deopotrivă să ameliores aranjarea întregului text și să îl structurez într-un chip mai transparent. În plus, am adăugat pasajele dedicate modalităților judecătii – un ansamblu de probleme care fusese, ce-i drept, tratat și în cuprinsul prelegerii deja amintite despre „logica genetică”, fără a fi însă preluat în cuprinsul redactării noastre anterioare. Mai important însă decât orice: în această perioadă a fost compusă ca atare și introducerea, cu expunerea pe care o dedică ea sensului de ansamblu al cercetărilor. Ea se bazează, în parte, pe o reproducere liberă a ideilor lui Husserl din ultima sa lucrare publicată, *Criza științelor europene și fenomenologia transcendențială*, precum și din *Logica formală și cea transcendențială*, în parte pe discuții verbale purtate cu Husserl și în parte pe notații manuscrise din perioada 1919–1934. Redactarea acestei introduceri a apucat și ea încă, la rândul ei, să fie discutată cu Husserl, fiind aprobată de către acesta potrivit conținutului ei de esență și potrivit liniei ei de argumentație.

Având în vedere istoria complicată căreia i se datorează apariția acestei scrieri – multiplele și variatele etape de prelucrare prin care ea a trecut –, ar trebui să fie de la sine înțeles că textul ei nu poate fi evaluat ca atare cu etalonul unei simple acribii filologice. Ar fi cu totul imposibil, din punct de vedere tehnic, să distingem în cuprinsul ei pasajele care reproduc întocmai litera manuscriselor originare (fără excepție stenografiate) ce ne-au servit drept suport de cele care reproduc explicațiile verbale oferite de Husserl și de cele care constituie o adăugire (aprobată de Husserl însuși, firește) a editorului. La întrebarea dacă, în aceste condiții, scrierea de față mai poate în genere să fie considerată o lucrare originală a lui Husserl însuși, nu putem răsunde decât că: ea trebuie privită

ca o *elaborare autorizată* | în întregul ei *de către acesta*. Altfel spus, ea este *rodul unei colaborări de un tip cu totul aparte*, pe care am putea să o caracterizăm spunând că întregul ei *conținut ideatic*, așadar materialul ei brut, cum ar veni, provine de la Husserl însuși – căci în cuprinsul lucrării nu se găsește nici o idee care să fi fost adăugată pur și simplu de către editor sau care să implice deja *propria sa* interpretare a fenomenologiei – în vreme ce editorul poartă răspunderea *formulării literare* a acestui material. [XXVII]

Ideea titlului, *Experiență și judecată*, pornește de la intitularea unui manuscris husserlian din 1929, dedicat problemelor fundamentale ale logicii fenomenologice.

Un rol cu totul special îl joacă, în cadrul volumului de față, cele două *anexe* adăugate la final. Ele reprezintă pur și simplu transcrierea pentru tipar – cu minime modificări stilistice – a unor notații manuscrite originale, conținând ca atare niște considerații bine circumscrise în ele însele, ce nu au putut drept urmare să fie integrate în restul textului fără a sacrifica o parte esențială din conținutul lor. Ele nu trebuie privite drept un simplu adaos, ci drept *completări esențiale* la pasajele corespunzătoare din textul central. Prima anexă provine din anii 1919 sau 1920, iar cea de-a doua reprezintă un paragraf din cuprinsul variantei revizuite a celei de-a șasea *Cercetări logice* – proiectate de Husserl în 1913 –, care nu a mai ajuns să fie încheiată și publicată.

În cele din urmă, aș vrea să mulțumesc în mod călduros tuturor celor care au contribuit la realizarea acestei publicații: fundației Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft, ce mi-a permis, prin sprijinul acordat, să lucrez alături de Husserl în perioada 1928–1930, „cercului filozofic“ din Praga și fundației Rockefeller, cu al căror ajutor am putut să închei definitiv și să trimit la tipar lucrarea, și în fine editurii Claassen&Goverts, ce a preluat acum sarcina reeditării | sale. Îi sunt de asemenea profund îndatorat dlui dr. Eugen Fink [XXVIII]

(Freiburg i.B.) pentru sfaturile pe care mi le-a acordat în faza ultimei redactări a textului și în special în munca de elaborare a introducerii.

Ludwig Landgrebe

Experiență și judecată

INTRODUCERE

[1]

SENSUL ȘI DELIMITAREA CERCETĂRII

§ 1. Judecata predicativă înțeleasă ca temă centrală în genealogia logicii

Cercetările ce urmează sunt dedicate unei probleme genealogice. Căutând să clarifice originea judecății predicative, ele își propun să contribuie deopotrivă la o genealogie a logicii în genere. Posibilitatea și necesitatea unei asemenea întreprinderi, precum și sensul problemelor genealogice ce trebuie formulate în cuprinsul ei necesită însă, înainte de toate, o lămurire explicită. În cadrul unei atari clarificări genealogice – ce nu are drept temă vreo problemă din sfera „istoriei logicii“, înțeleasă în sens obișnuit, și nici din aceea a psihologiei genetice – noi căutăm să elucidăm însăși esența acelei configurații anume, judecata predicativă, pe care o interogăm cu privire la originea ei. Sarcina noastră este prin urmare aceea de a clarifica judecata predicativă potrivit esenței ei, pe calea unei cercetări a originii sale.

Dacă, procedând astfel, noi servim totodată și unei genealogii a logicii în genere, acest lucru se datorează tocmai faptului că *logica formală*, așa cum a evoluat ea de-a lungul istoriei, este centrată ca atare în *conceptul judecății predicative*, al lui *apophansis*. Privită în însuși nucleul ei, ea este o logică apofantică, o teorie a judecății și a „formelor“ ei. Altminteri, firește că, dacă o înțelegem | potrivit sensului ei cel mai [2] originar, logica formală nu se reduce *doar la atât*. Dimpotrivă, în cuprinsul unei logici formale elaborate în chip

deplin – o logică ce ar include în sine, în calitatea ei de *mathesis universalis* formală, și matematica formală –, apofanticii formale i se opune ontologia formală, teoria lui „ceva în genere“ și a modificărilor sale posibile, așadar teoria unor concepte precum „obiect“, „proprietate“, „relație“, „multiplicitate“ ș.a.m.d.; de altfel, în cuprinsul problematicii logice tradiționale, au fost dintotdeauna tratate deopotrivă întrebări provenite din ambele domenii. Pentru moment, ne vom mulțumi însă doar să remarcăm acest fapt. De bună seamă, nu putem trata aici încă o dată despre toate acele probleme dificile legate de relația dintre apofantica formală și ontologia formală, de felul în care ele aparțin în chip corelativ una de cealaltă, ba chiar de unitatea internă ce le leagă, și din perspectiva căreia separația dintre ele se dovedește până la urmă a fi doar una provizorie, ce nici nu se bazează în fond pe o deosebire a *domeniilor*, ci doar pe una a *atitudinilor* puse în joc¹. Prin urmare, ne vom mulțumi acum să spunem că: toate acele forme categoriale, ce compun tema ontologiei formale, revin de fapt – în cuprinsul judecării – obiectelor; de altfel, însuși conceptul formal de „ceva în genere“, cu ajutorul căruia gândim obiectele în genere din punct de vedere logic, nu apare la rândul său nicăieri altundeva decât în cuprinsul judecății², și tot astfel stau lucrurile și în privința tuturor modificărilor sale: „Așa cum proprietatea desemnează o formă ce apare mai întâi în chip neautonom în cuprinsul judecății, pentru ca, odată «nominalizată», ea să ne ofere forma de substrat «proprietate», tot astfel ne apare și în cuprinsul judecării plurale acel *plural* care, odată «nominalizat» și reconfigurat sub forma unui obiect în sens eminent – al unui substrat, al unui

¹ Cf. în acest sens E. Husserl, *Formale und transzendente Logik / Logica formală și cea transcendentă*, Halle (Saale), 1929 (citată în cele ce urmează ca *Logica*), secțiunea I, cap. 4 și 5.

² *Op. cit.*, p. 98.

«obiect-despre-care» –, ne oferă mulțimea.¹ Același lucru ar putea fi arătat și cu privire la toate celelalte concepte ce apar în cuprinsul ontologiei formale. Pornind de aici, putem | [3] spune că teoria judecății beneficiază, nu doar din motive istorice, ci și din motive de conținut, de o poziție centrală în cadrul întregii problematice formal-logice.

Prin această constatare, noi nu vrem însă câtuși de puțin să anticipăm o determinare de esență a ceea ce se înțelege în sensul cel mai larg și mai cuprinzător prin termenii de „logică” și „logic”. Dimpotrivă, un atare concept larg de esență nu poate fi obținut decât ca *rezultat final* al unui efort de clarificare fenomenologică și de cercetare genealogică a logicului, așa cum a fost el început și circumscris potrivit întrebărilor sale fundamentale în lucrarea *Logica formală și cea transcendentă*, și așa cum va fi el pus în aplicare concret, potrivit unui anumit segment al său, în cuprinsul cercetării de față. Genealogia fenomenologică a logicii decoperă că domeniul logicului este, în realitate, mult mai amplu decât cel tratat de logica tradițională până acum, dezvăluind totodată temeiurile de esență ascunse din pricina cărora s-a produs o atare îngustare – și ea face acest lucru tocmai întorcându-se la originile a ceea ce este numit „logic” în sens tradițional. Astfel, ea nu vedește doar o serie întreagă de prestații logice, ce se află deja în joc în cuprinsul unor straturi unde tradiția nu le-a văzut câtuși de puțin până acum, arătând drept urmare că problematica logică tradițională s-a instalat la un etaj relativ superior al edificiului pe care îl abordează, ci ea descoperă totodată că presuposițiile ascunse – pe baza cărora evidențele de nivel superior ale logicianului devin cu adevărat inteligibile în chip ultim, potrivit sensului și legitimității lor – se găsesc de fapt tocmai în cuprinsul acelor straturi inferioare. Doar mergând pe această cale vom putea iniția

¹ *Op. cit.*, p. 95.

cu adevărat o confruntare cu întreaga tradiție logică, și doar astfel vom putea – ca un țel mai îndepărtat al unei elucidări fenomenologice a logicii – să obținem acel concept mai cuprinzător al logicii și al *logos*-ului amintit mai devreme. În schimb, dacă domeniul „logicului“ nu poate fi circumscris ca atare de la bun început, clarificarea sa fenomenologică va avea totuși nevoie de un *concept prealabil* [*Vorbegriff*] al său, | menit să îi ofere în genere direcția. Acest concept prealabil nu poate fi ales în chip arbitrar, ci el reprezintă tocmai acel concept de logică și de „logic“ ce ne este dat din prealabil pe calea tradiției¹. Iar în centrul său se găsește problematica judecății predicative.

*§ 2. Determinarea tradițională a judecății
predicative și poziția privilegiată ce i se acordă
în cuprinsul tradiției. Diferitele probleme
pe care le implică acest fapt*

Judecata – *apophansis*-ul, înțeles potrivit tradiției – reprezintă însă, la rândul ei, un termen ce cuprinde mai multe înțelesuri. Astfel, e nevoie, înainte de toate, să *determinăm în chip mai precis această temă a noastră* și să vedem ce probleme anume, trasate ei din perspectiva tradiției, sunt cuprinse în ea (§ 2). Abia pe urmă vom putea încerca, pas cu pas, să obținem o caracterizare ceva mai exactă a metodei pe care trebuie să o urmăm în cadrul cercetării de față, o metodă pe care o vom desemna din capul locului drept genetică (§§ 3 și urm.).

De-a lungul întregii tradiții, s-au făcut numeroase încercări de a distinge între diferitele „forme“ de judecată posibile, precum și, deopotrivă, numeroase tentative de a fixa

¹ Pentru o clarificare a tradiției logice potrivit sensului ei, cf. *Logica*, Introducere, § 11 și secțiunea I, A.

ce anume este în fond „judecata“. De la bun început însă – așadar încă din vremea instituirii aristotelice a tradiției noastre logice – un lucru este stabilit, și anume faptul că judecata predicativă se caracterizează în chip cu totul general prin *doi termeni*: pe de o parte, ceea ce „stă la bază“ (ὕποκείμενον), așadar termenul despre care se emite enunțul, iar pe de altă parte, ceea ce se enunță cu privire la el, κατηγορούμενον; dintr-o altă perspectivă, și anume din punctul de vedere al formei lingvistice, se distinge între ὄνομα și ῥήμα. Orice propoziție enunțiativă trebuie să fie compusă din acești doi termeni¹. Altfel spus: orice act de judecare presupune faptul că noi dispunem de un obiect, dat nouă din prealabil, | despre care emitem enunțul. Odată cu aceasta ne este dat din capul locului un „model primordial“ al judecății, pentru a spune așa, pe care trebuie să îl interogăm cu privire la originea sa. În acest scop, trebuie să lăsăm deschisă întrebarea dacă modelul respectiv chiar e cu adevărat cel mai original construct logic cu putință sau nu. Numai în măsura în care vom reuși să elucidăm originea acestui construct, determinat în chip tradițional drept „judecată“, putem obține răspunsul la o atare întrebare, ca și la toate celelalte întrebări legate de ea, precum: în ce măsură reprezintă judecata predicativă tema predilectă și centrală a logicii, așa încât aceasta din urmă să fie considerată în chip necesar, potrivit nucleului ei, o logică apofantică, așadar o teorie a judecății? Apoi: cum anume sunt legați între ei acei doi termeni ce au fost încă dintotdeauna distinși în cuprinsul judecății? Altfel spus: în ce măsură este judecata deopotrivă *synthesis* și *diairesis*? – o problemă ce a pus mereu dificultăți logicienilor și nu a fost soluționată în chip mulțumitor nici până în zilele noastre. Ce anume „se leagă“ și „se separă“ în fond în cuprinsul judecății? În fine: care anume, din rândul numeroaselor forme de judecată deosebite de-a lungul tradiției, este cea originală, așadar cea

¹ Cf. Aristotel, *De interpretatione*, 16a 19 și 17a 9.

care stă la baza tuturor celorlalte și le fundează, fiind forma pe care, grație unei necesități de esență, trebuie să o presupunem deja ca fiind dată, pentru a putea apoi să edificăm alte forme „de grad superior“ pe temeiul ei? Există în definitiv o singură formă originală, sau sunt oare mai multe forme, egal îndreptățite, ce stau pe același nivel, iar dacă există numai una singură – în ce fel anume pot fi reduse toate celelalte la ea, în calitatea ei de formă cea mai originală? Sunt bunăoară judecata afirmativă și cea negativă două forme fundamentale egal îndreptățite, ce stau în chip co-original pe același nivel, sau are, dimpotrivă, una dintre ele preeminență?

La toate aceste întrebări ne conduce numaidecât determinarea tradițională a judecății. Dincolo de ele, rămân însă și multe alte întrebări la care nu vom putea de bună seamă să răspundem pe calea urmată de noi aici, așadar pe calea elucidării genealogice a ceea ce se înțelege în chip tradițional prin judecată; dimpotrivă, soluționarea lor ar intra deja în sarcina [6] unei confruntări | cu întreaga tradiție logică, o confruntare ce ar depăși firește cadrul trasat cercetării de față. Cu toate acestea însă, vom indica aici câteva dintre problemele ce ar trebui puse în discuție cu acest prilej. Este de regulă stabilit, încă din timpul lui Aristotel, că schema fundamentală a judecății o reprezintă judecata *copulativă*, așadar judecata ce poate fi exprimată sub forma *S este p*. Potrivit acestei concepții, orice judecată având o altă alcătuire, bunăoară forma propoziției verbale, poate fi transformată fără a-și schimba sensul logic, luând înfățișarea unei legături copulative: de pildă, propoziția „omul merge“ este echivalentă din punct de vedere logic cu propoziția „omul este mergând“. „Este“-le reprezintă aici o parte din $\rho\eta\mu\alpha$ – care, potrivit lui Aristotel, „desemnează mereu în chip colateral și timpul“ – având astfel aceeași funcție cu verbul¹. Prin urmare, trebuie să înțelegem în mod mai precis ce anume se petrece în cuprinsul acestei

¹ Cf. *De interpretatione*, *idem* și 21b 9.

legături copulative; trebuie să vedem care anume este esența și originea judecății predicative de tip copulativ, înainte de a decide dacă respectiva transformare poate cu adevărat să fie efectuată în chip legitim, iar diferența dintre cele două variante ține într-adevăr doar de forma lingvistică și nu trimite câtuși de puțin la o diferență a prestației de sens logice. Dacă totuși lucrurile nu stau așa, atunci se impune numaidecât o altă întrebare: ce raport anume persistă între cele două forme, cea a propoziției copulative, pe de o parte, și cea a propoziției verbale, pe de altă parte? Sunt ele oare prestații de sens co-originare, sau este, dimpotrivă, una dintre ele cea mai originară, iar dacă da, atunci care? Reprezintă deci, într-adevăr, așa cum susține tradiția, forma copulativă de tipul *S este p* schema fundamentală a judecății? În fine, întrebarea cu privire la originaritatea acestei scheme ar trebui apoi să vizeze și un alt aspect, și anume împrejurarea că, în cuprinsul schemei respective, subiectul este conceput în chip de la sine înțeles la persoana a III-a. Or, acest lucru presupune în chip limpede faptul că persoanele I și a II-a, așadar judecățile de forma „eu sunt...”, „tu | ești...” ș.a.m.d., nu exprimă câtuși de puțin [7] prestații de sens logice deosebite de cea exprimată prin intermediul schemei fundamentale predilecte „S este...” – o presupunere ce ar trebui și ea să fie verificată, punând astfel la rândul ei într-o nouă lumină întrebarea cu privire la originaritatea schemei fundamentale tradiționale *S este p*.

§ 3. Cele două laturi ale tematicii logice.

*Problema evidenței, înțeleasă ca punct
de pornire al interogațiilor orientate subiectiv,
și neglijarea ei de către tradiție*

În primă instanță, judecata – obiectul tuturor acestor întrebări – îi este dată din prealabil logicianului sub chipul formulării sale lingvistice ca o propoziție enunțiativă, așadar ca

o alcătuire obiectivă de un anumit tip, ca ceva ce poate fi cercetat de către el, precum orice altă ființare, cu privire la formele și la relațiile sale posibile. Atunci când ne angajăm într-o meditație de ordin logic [*besinnen*], cunoașterea și demersurile ei „logice“ își vor fi săvârșit deja pentru noi lucrarea: noi vom fi emis deja judecăți, vom fi format concepte, vom fi făcut inferențe, care reprezintă acum toate tezaurul nostru de cunoaștere, fiindu-ne date ca atare din prealabil. Cu alte cuvinte: interesul pe care îl are logicianul, atunci când debutează în activitatea sa, cu privire la aceste alcătuiți, nu este pur și simplu un interes oarecare legat de niște alcătuiți având o formă anume, ci el privește niște alcătuiți ce au pretenția a fi condensări ale unor cunoștințe. Judecățile, pe care el le studiază cu privire la formele lor, îi apar astfel drept pretinse cunoștințe. Altfel spus: înaintea oricărei meditații de ordin logic, noi știm deja de diferențele ce persistă între, pe de o parte, judecățile care reprezintă o cunoaștere veritabilă, având parte de adevăr, și, pe de altă parte, cele care nu reprezintă decât o pretinsă cunoaștere, o cunoaștere prezumată. Înaintea oricărei meditații de ordin logic, noi știm deja să deosebim între judecata adevărată și cea care, în primă instanță, e doar prezumată ca adevărată, [8] dovedindu-se | eventual în mod ulterior ca falsă, precum și între inferența corectă și cea greșită ș.a.m.d.

Or, dacă logicianul urmărește într-adevăr elaborarea unei logici înțelese într-un sens genuin și cuprinzător, atunci interesul său se îndreaptă numai deasupra legilor de alcătuire ale judecăților potrivit formei lor [*Formbildung der Urteile*] – așadar asupra principiilor și regulilor logicii formale –, concepute însă nu ca niște simple reguli de joc, ci ca niște reguli pe care trebuie să le respectăm în alcătuirea formală a judecăților, dacă vrem cu adevărat să obținem o cunoaștere prin intermediul lor¹. Aceste reguli se aplică cu

¹ Cu privire la deosebirea dintre logica adevărului și o simplă analitică a „regulilor de joc“, cf. *Logica*, § 33, pp. 86 și urm.

privire la judecăți înțelese exclusiv din punctul de vedere al formei lor, făcând abstracție deci de întreg conținutul material al obiectului sau substratului anume al judecății, ce umple respectiva formă goală. Ele nu cuprind prin urmare *decât condiții negative ale unui adevăr posibil*. Un act de judecare ce le contravine nu poate nicidecum să aibă drept rezultat un adevăr, respectiv, din punct de vedere subiectiv, o evidență; el nu poate să reprezinte un act de judecare evident. Pe de altă parte, simplul fapt că el respectă cerințele formulate în cuprinsul acestor legi nu înseamnă încă defel că el își și atinge țelul, și anume adevărul. Înțelegând acest lucru cu evidență, suntem obligați să ne întrebăm ce anume mai trebuie să se adauge, dincolo de condițiile formale ale unui adevăr posibil, pentru ca o activitate de cunoaștere să-și atingă țelul. Aceste condiții suplimentare se găsesc pe latură subiectivă, și ele privesc ca atare *caracterele subiective ale comprehensiunii evidente [Einsichtigkeit], ale evidenței [Evidenz]*, precum și *condițiile subiective ale dobândirii ei*. Dacă avem în vedere, în primul rând, faptul că judecățile ne apar mereu sub chipul unor pretinse cunoștințe, în vreme ce, adesea, ceea ce ni s-a prezentat drept cunoaștere s-a dovedit ulterior a fi o simplă iluzie, precum și, în al doilea rând, nevoia, izvorâtă de aici, de a supune judecățile unei critici cu privire la adevărul lor, vedem numaidecât că – fără ca tradiția însăși să fi remarcat vreodată acest lucru, potrivit sensului său mai profund – logicii i-a fost trasată din capul locului o | *problematică cuprinzând două laturi distincte*: pe de o parte, întrebarea cu privire la alcătuirea formală a judecăților și la legitățile sale, iar pe de altă parte, cea cu privire la condițiile subiective ale dobândirii evidenței. Din perspectiva acestei din urmă laturi, judecarea este luată în discuție ca o activitate subiectivă, vizate fiind procesele subiective prin intermediul cărora acele constructe sau alcătuirii ivite pentru noi se atestă [9]

cu adevărat ca fiind evidente sau, dimpotrivă, ne-evidente. Privirea cercetătorului este condusă acum asupra judecării înseși, înțelegă ca o prestație anume a conștiinței, din cuprinsul căreia izvorăsc construcțiile respective cu întreaga lor pretenție de a fi expresia unor cunoștințe – o sferă de probleme pe care logica tradițională nu a plasat-o nicidecum, așa cum ar fi trebuit, în chiar miezul considerațiilor ei, ci pe care ea a crezut mereu că trebuie să o lase în grija psihologiei. Astfel, dacă privim lucrurile din perspectiva tradiției, pare limpede că o interogație genealogică cu privire la judecare și la sfera logicului în genere nu poate avea nici un alt sens decât acela al unei interogări a subiectivității efectuate în stilul psihologiei genetice. În schimb, în măsura în care noi nu permitem ca problematica noastră genetică să fie caracterizată drept una psihologică – ba chiar o opunem în chip explicit unei genealogii psihologice în sens obișnuit –, demersul nostru necesită desigur o justificare specială, menită deopotrivă să scoată la iveală caracterul aparte al analizelor genealogice desfășurate aici.

Pentru început, putem spune aici în chip anticipativ un singur lucru. O psihologie genetică a judecării în sens obișnuit este din capul locului diferită de demersul nostru, al unei clarificări fenomenologice a originii judecării și apoi al unei genealogii fenomenologice a logicii în genere, prin faptul că problemele evidenței – ce reprezintă de bună seamă punctul de pornire firesc al oricărei interogații orientate subiectiv cu privire la alcătuirile logice – nu au fost niciodată, în cuprinsul tradiției, înțelese în chip serios ca probleme și
[10] nu au fost drept urmare niciodată | puse cu adevărat ca atare. Din capul locului, logicienii au crezut că știu ce anume este evidența, considerând că pot măsura orice cunoaștere pe baza idealului unei cunoașteri absolute și apodictic certe, iar astfel ei nu au ajuns nici măcar să ia în considerare posi-

bilitatea ca acest ideal al cunoașterii și prin urmare și cunoștințele logicianului însuși, ce pretindeau să beneficieze de o atare apodicticitate, să aibă la rândul lor nevoie de o justificare și de o fundamentare a originii lor. Astfel, eforturile psihologiei nu au fost niciodată dedicate *evidenței înseși*, fie că este vorba de evidența celui ce judecă în chip direct, ori de cea (apodictică) a logicianului, referitoare la legitățile de formă ale judecării înseși; psihologii nu au pus niciodată în discuție evidența în calitatea ei de problemă, ci ei s-au referit mereu doar la *modul de obținere al evidenței*, la posibilitatea de a evita eroarea prin claritatea și distincția gândirii ș.a.m.d. – o perspectivă în lumina căreia logica a fost adesea categorisită drept o tehnică a gândirii corecte, determinată psihologist. Pornind de aici, va trebui să arătăm de ce anume nu este câtuși de puțin o întâmplare faptul că orice interogație orientată subiectiv a fost numai decît împinsă pe această cale, precum și de ce anume – așadar din pricina căror motive de profunzime – problemele propriuzise și genuine ale evidenței nu au putut nici măcar să apară în orizontul problematicii psihologice.

În acest scop, vom încerca mai întâi să ne facem o impresie cu privire la natura problemelor aflate în discuție aici (§§ 5, 6), pentru ca apoi să putem, în chip retrospectiv, să dăm seama de specificul și de anvergura metodei ce trebuie urmată pentru soluționarea lor (§§ 7–10); în fine, vom căuta să vedem care anume sunt trăsăturile ce o diferențiază în chip principal de o metodă genetică de ordin psihologic, și vom încerca să deslușim temeiurile din pricina cărora aceasta din urmă nu s-a putut înstăpâni asupra problemelor respective (§ 11).